

ЯНОШ Х ДРУГЕТ: ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ ТА МЕЦЕНАТ (1611 – 1645)

Зубанич Ласлов Ласлович

кандидат історичних наук, доцент кафедри, завідувач кафедри історії Угорщини
та європейської інтеграції,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород

E-mail: laslov.zubanych@uzhnu.edu.ua

http://orcid.org/0000-0002-3351-0512

У статті висвітлюються невідомі аспекти життя і політичної діяльності представника аристократії Північно-Східної Угорщини, відомого військового і державного діяча – графа Яноша Другета. Без ретельного вивчення історії родини Другетів історія земель Земплінського та Ужанського комітатів не є повною, але на сьогодні все ж в українській історичній науці бракує монографії, яка б дала повний науковий аналіз діяльності членів цієї родини. За підтримки Габсбургів (королів Угорщини) Другети неодноразово виступали в якості претендентів на княжий престол Трансильванії. Почасті це є і причиною «негативного» сприйняття Другетів в угорській історіографії, яка розглядала Трансильванію (та її правителів – Іштвана Бочкаї, Габора Бетлена і Дьєрдя І Ракоці) як поборників угорської незалежності і релігійної свободи. Це також причина того, що персонажі угорської аристократії по інший бік «барикад», включаючи головного героя статті – Яноша Другета, зазвичай зображувалися у «похмурих тонах». Не дивлячись на це, Янош Другет «побудував» виняткову кар'єру: став наджураном (феїшпаном) двох комітатів, займав пост головного королівського судді, головнокомандувача королівських військ, отримав графський титул, який згодом передав у спадок своїй родині, та переселив єзуїтську гімназію в м. Ужгород. На жаль, його найвидатніша справа була завершена лише після його смерті – 24 квітня 1646 р., коли у церкві родинного замку була проголошена Ужгородська унія. Метою статті є спроба реабілітації доброго імені Яноша Другета. Основне завдання цієї статті – на підставі доступних джерел дати всебічний аналіз кар'єрного зростання Яноша Другета, простежити його політичну та суспільну роль.

Ключові слова: Ужанський комітат, феїшпан, Янош Другет, Північно-Східна Угорщина, король Фердинанд II, князь Дьєрдь І Ракоці, Трансильванія, Унгарія, Єсенева.

Постановка проблеми. «Загалом епоха великої родини Другетів в Угорщині тривала три і три чверті століття. Ця родина прийшла до нас з інших земель, але стала цілком угорською, хоча вона і не залишилася у пам'яті нащадків видатними подіями: гортаючи сторінки історії, серед найбільш значущих родин можна знайти і родину Другетів. Вони прожили історію нашої країни у важливих вчинках і ролях. Були серед них і такі, кого нація згадує з гідною гордістю, бо вони були героями у найблагороднішому сенсі цього слова. Проте були і такі, які діяли на шкоду нашим національним цілям, але через це ми не можемо засудити родину в цілому, бо в кожній сім'ї зустрічаються і слабші характери, тому в своїх непорядних вчинках вони були захоплені виром епохи. Майже скрізь в обох комітатах (Земплін і Унг) можна згадувати декого з Другетів. І в літописі цих комітатів ... не можна оминути цю родину» – пише Ласло Рейз у своїй роботі під назвою «Другети і реформація в Гомонні» [Réz, 1899, old. 102]. Однак, угорська історична наука донині боргує у написанні історії родини Другетів, особливо беручи до уваги події XVI – XVII століття.

Представники родини Другетів спершу відігравали важливу роль у реформації Північно-Східної Угорщини, а згодом підтримували відродження католицизму і заклали основи греко-католицької церкви. Їх маргіналізація, ймовірно, пов'язана з прагненням романтичної угорської історіографії, яка хотіла представити Трансильванське князівство та його правителів (Габора

Бетлена, Дьєрдя І Ракоці) як поборників угорської державності, прав станів та релігійної свободи. Якраз тому, в особі відданих королівському двору католицьких Другетів (насамперед Дьєрдя III та Яноша X) з багатовіковою історією тогочасні, а згодом і сучасні історики, радше бачили в їх особі постійну загрозу на кордоні незалежного Трансильванського князівства.

Метою статті є дослідження життєвого шляху видатного представника роду Другетів, державного діяча та мецената – Яноша X (1611 – 1645), який крім заснування єзуїтського колегіуму був сподвижником підготовки Ужгородської церковної унії – створення греко-католицької церкви.

Стан вивчення проблеми. В останні роки завдяки роботі Гейзи Палфі та інших істориків, які долучилися до програми «Лендюлет» (Lendület), оцінка політичних діячів в Угорському королівстві раннього новітнього періоду стала більш виваженою. У рамках цього процесу, спираючись на дослідження Золтана Борбеля, нам вдалося розширити наші знання про Другетів, насамперед про Дьєрдя III. Вчений влучно сформулював історичну наративу, пов'язану з політичною оцінкою Другетів: «Оцінка Дьєрдя Гомоннаї Другета в угорській історіографії є досить негативною, що можна віднести до протестантської дискусійної літератури, особливо до Петера Альвінці, який зробив його одним із головних героїв *Querella Hungaria*, як зразок зла «папистів» [Borbély, 2015, old. 161]. Те саме бачимо у

неодноразово повторюваній оцінці його сина Яноша у зв'язку з боротьбою проти Дьєрдя I Ракоці.

Важливим джерелом дослідження є документи, які були опубліковані у монографіях з історії Угорського королівства [Fallenbüchl, 1988; Nagy, 1858; Zubánics, 2016], Трансільванського князівства [Monumenta Hungariae Historica 1, 1875], Земплінського [Szirmai, 1804] та Ужанського комітату [Gálócsy, 2000; Mészáros, 1861]. У ході дослідження було використано хроніку Яноша Саларді [Szalárdi, 1980], в якій знайдено багато важливих деталей, що ставить відносини в цілком новому ракурсі.

Виклад основного матеріалу. Янош X Другет (народився у 1611 році у шлюбі Дьєрдя III Другета, феїшпана (надзупана) Ужанського і Земплінського комітатів та Каталіни Надошді. Весілля відбулося 6 січня 1610 року в місті Чейте, а у якості весільного подарунку король Матяш II 23 січня 1610 року призначив Дьєрдя Другета королівським підчашним (*pincenarium regalium magistri*) – один з вищих придворних титулів [Fallenbüchl, 1988, old. 91]. У 1611 році Дьєрдь Другет разом із Жигмондом Форгачем, головнокомандувачем Верхньої Угорщини, здійснили похід на Трансільванію, але головну фортецю Нодьсебен (Sibiu) не змогли взяти, їхня армія зазнала поразки. Вони самі змогли повернутися додому лише через Молдову. Після вбивства князя Габора Баторі, претендентом на трон Трансільванії проти Габора Бетлена став Дьєрдь Другет, якого підтримували імператор, католицькі стани Трансільванії та сам будайський паша. Для втілення своїх планів Другет почав вербувати війська гайдуків, але їх розбив Ференц Редєй, капітан Нодьварода (Oradea). Після поразки Дьєрдь Другет спочатку залишався у своїх маєтках, але в 1616 році вже прийняв участь у перемовинах в Мункачі (Мукачево), де пани Верхньої Угорщини обговорювали план завоювання Трансільванії. Коли в 1619 році трансільванський князь Габор Бетлен напав частину країни, що належала королеві, 1-го вересня гайдуки вчинили напад на Теребеш, щоб схопити Другета. Він із сім'єю знайшов притулок у Речі Посполитій у родинному замку Ласкі (Laski), де почав організувати війська. Він повернувся з кількатисячною армією найманих козаків та 23 листопада 1619 року наніс поразку біля м. Гомонна військам трансільванського князя. Хоча згодом його вдалося витіснити з країни, але цей військовий інцидент похитнув позиції Бетлена в Угорщині. Дьєрдь Другет помер у Польщі 21 червня 1620 року. Як припускають деякі джерела, його отруїли. У 1624 році його поховали у церкві Святого Міклоша в місті Нодьсомбот (Tnava), де естергомський архієпископ Петер Пазмань спорудив надгробок із червоного мармуру [Ludiková, 2002, old. 100].

У кінці походу на Угорщину, 31 грудня 1621 року представники князя Трансільванії Габора Бетлена та короля Угорщини Фердинанда II у моравському місті Нікольсбург підписали мирний договір, згідно з яким Бетлен відмовився від титулу обраного угорського короля (*rex electus*) і повернув королівську корону. Натомість Фердинанд II передав князеві на пожиттєве володіння 7 комітатів Верхньої

Угорщини (крім комітату Унг) та як особисті володіння – замки Токай, Мункач та Ечед. Хоча Нікольсбургський договір окремим пунктом передбачав повернення всіх володінь вдові та сиротам Дьєрдя Другета, маєтки в Гомонні та Чічві залишалися власністю трансільванського князя до 1629 року. Маєтки знаходилися під управлінням намісника Токая, а потім префекта затисянських володінь князя. Садибу в Теребеші Бетлен подарував Дьєрдю Сечі, феїшпану Гемерського комітату, чоловіку Марії Другет (сестрі Дьєрдя III). Каталін Надошді мала намір силою повернути частину володінь за Нікольсбургським рішенням. Наприкінці березня 1622 року козацькі війська прорвалися в Гомонні, де взяли в полон декілька слуг Яноша Ракоці, але результату не досягли.

Після смерті Дьєрдя Другета за наказом князя Габора Бетлена 17 березня 1623 року Фіскальна Палата в м. Кошшо (Кошиці) призначила префектом маєтку Другетів Яноша Гомбоша. Інструкції префекту були викладені у 20 пунктах, а місцем збереження майна Другетів вибрано замок Єсенеv з озброєною охороною, яка складалася із 15 осіб. Ймовірно саме в цей час була складена інвентарна книга (без дати), знайдена в архіві графів Форгач, у якій були перелічені цінні речі вдови Дьєрдя Другета, її сина Яноша та доньки. Інвентар містить різні ювелірні вироби та коштовності, скляний посуд, а також велику кількість зброї та кінної зброї. Описувач зазначає, що до предметів спадку також належала значна церковна утварь (що, можливо, походить із власності ордена св. Павла, схованого в замку Єсенеv) [Rupp, 1868, old. 68].

Через своїх покровителів Каталін Надошді продовжила справу повернення володінь, унаслідок чого в 1625 році державними зборами Угорщини було прийнято Закон XLIV 1625 р. про повернення маєтків: «Про повернення графу Яношу Другету замків Барко і Теребеш, окупованих покійним Дьєрдьем Сечі та утримуваних його вдовою та нащадками, разом із містечком Землен» [1625. évi törvénycikk]. Однак князь Габор Бетлен проігнорував дане рішення і лише після його смерті маєтки повернулися у власність сім'ї Другетів.

У 1622 році з нагоди коронації жінки (королеви Елеонори Гонзага), на засіданні державних зборів в м. Шопрон король Фердинанд II призначив Яноша Другета спадковим феїшпаном Ужанського комітату (*supremus et perpetuus comes comitatus Ung*) і підвищив його до титулу графа [Csizi, 2014, old. 15]. Хоча сім'я Другетів й раніше користувалася графським титулом (*comes*), цей титул в основному був пов'язаний зі станом королівського сановника державного масштабу чи посадою феїшпана. На жаль, оригінал грамоти не зберігся, ми знаємо про неї лише з інших документів, а також із диплома, виданого на ім'я Кріштофа Банфі в тому ж році [Csizi, 2014, old. 38] За висновком експертів, одна з особливостей диплома полягає в тому, що набувач (Дьєрдь III Другет) та отримувач (Янош X Другет) – були різні особи – останньому на момент видачі диплома було лише 11 років. У вступі до грамоти детально представлена політична кар'єра Дьєрдя

Другета (1618 – 1620), претендента на трансільванський трон і згодом головного королівського судді – тобто можна припустити, що король Фердинанд II мав намір визнати його заслуги перед державою, присвоєнням титулу його синові. Грамота короля передбачає як титул графа, так і спадкового феїшпана – дарчий лист надає Яношу Другету та його спадкоємцям титул вільного і спадкового графа замку Унг та Ужанського комітату, разом із посадою феїшпана і правом користування червоною восковою печаткою.

У першій половині 1622 року Янош Х Другет, ймовірно за підтримки кардинала Петера Пазманя та графа Міклоша Естергазі, опинився у Відні. Він прибув до столиці Габсбургів у першій половині 1622 року і провів близько десяти років в імператорському місті чи його околицях. Згодом він навчався в єзуїтській гімназії в місті Грац. Середня єзуїтська освіта тоді складалася з 7 класів (латинську базову освіту учні проходили у класах Інфіма та Парва, далі три класи граматики (Приціпіум, Граматика, Синтаксис) і на завершення Поетична та Риторична освіта). Історик Шандор Токач вважає, що під час навчання у Граці та в оточенні родини Баттяні в Нейметуйварі (Güssing), Янош Другет познайомився із далекими родичами, Міклошом та Петером Зріні. За 1625-м річним звітом єзуїтської гімназії в місті Нодьсомбот (Tnava) Янош Другет також записаний як учень-синтаксист. Відповідно до запису від 26 червня 1625 року в угорському реєстрі Віденського університету значиться: «*Illustrissimum etiam Comitem Joannem Drugeth de Homonna, Comitem perpetuum comitatus Ungh et serenissimi archiducis Leopoldi a cubiculo; dedit unum imperialem solidum* (сплатив одну імперську золоту марку)» [Zubánics, 2016, old. 162].

Після того, як офіційний королівський двір у Буді припинив своє існування та переїхав до Відня, державні збори Угорського королівства стали важливим місцем представництва, включаючи коронаційні (короля і королеви) збори та проведення наступних торжеств. У таких важливих випадках «номінальна» (у своїх функціях) придворна знать набула важливого значення, адже повинності, виконувані під час торжеств із нагоди коронації, також показували справжню лінію гідності. На жаль, для членів родини Другетів, через значну відстань їхніх постійних резиденцій та маєтків від королівського двору, можливість зайняти положення придворної знаті практично унеможливила. Винятком із цього був Янош Х Другет, який з 1622 року постійно був присутнім при імператорському та королівському дворі. На торжествах з нагоди коронації Фердинанда III (м. Шопрон, 8 грудня 1625 р.) за королівським столом Янош Другет виконував придворні обов'язки поруч із флорентійським (тосканським) послом Джованні Алтовіті (який займав місце між іспанським послом та королівським паластином) – виливав воду для миття рук і також служив підчашником [Pálffy, 2017, old. 1078].

Янош Другет ймовірно повернувся до своїх маєтків у Земплінському та Ужанському комітатах в 1628 році, що підтверджується грамотою короля Фердинанда II від 6 вересня 1628 року, виданою у

Відні, за якою король нагородив його новою «золотою печаткою, вирізьбленою з червоного рубінового каменю, й прикрашеною коштовностями» [Zubánics, 2016, old. 198]. Інавгурація наджупана (феїшпана) також могла відбутися тільки після 1629 р., оскільки комітат згідно Нікольсбургського мирного договору залишався під юрисдикцією Угорського королівства. У 1629 році Янош Другет став дійсним королівським камергером (*cubicularii, qui tales de facto sunt*), виконуючим фактичну службу й отримував плату за службу (40 форинтів на місяць). Придворні камергери імператорського та королівського двору були «поважними особами, графами, вельможами чи дворянами», які здійснювали особисту службу для імператора у його внутрішніх покоях. У якості відмінного знаку вони носили камергерський ключ на чорній шовковій стрічці. За описом папського нунція Карло Караффи вони подавали сніданок імператору та його найближчій родині. До обов'язків камергерів входило «подавати напої, нарізати їжу та виконувати інше обслуговування столу незалежно від їх посади та рангу» (вони також проводили попередню дегустацію). В їхні обов'язки до обіду також входив супровід правителя до придворної каплиці. Під час перемовин імператора камергери чекали у внутрішньому передпокої, поки не настане час відпочивати. У такі часи два камергери чергували біля спальні протягом усієї ночі. Серед дійсних камергерів угорців було відносно небагато, загалом їх було не більше двох чи трьох. Ймовірно звідси, з часів придворної служби, походять тривалі стосунки Яноша Другета з графом Адамом Баттяні, який також був дійсним камергером між 1630 і 1637 роками (серед архіву Баттяні знаходимо 33 відправлені листи, адресовані Баттяні за період 1635 – 1645 рр.). Камергери також брали участь у придворних заходах, так, з опису Адама Баттяні, серед іншого, ми довідалися про бал-маскарад (Wirtschaft) [Koltai, 2007, old. 87].

Про інші етапи його життєвого шляху можна розповісти лише стисло.

У 1630 році в містечку Пруска (Пороска) Тренчинського комітату Янош Другет одружився з Анною Якушіч з Орбови: «3 червня 1630 р. в містечку Пруска відбулося весілля мого пана Яноша Гомоннай», – згадував у своєму щоденнику його швагор Ласло Реваї. У 1632 році король Фердинанд II призначив Другета феїшпаном Земплінського комітату: «Палатин граф Міклош Естергазі урочисто призначив його в замку Землен, резиденції комітату і разом із тим в спадщині родини Другетів» [Szirmai, 1804, old. 166]. Після смерті головнокомандувача Верхньої Угорщини (*supremus militiae Praefectus*) Міклоша Форгача він зайняв його посаду. Головний королівський суддя Пал Ракоці помер 12 березня 1636 року, а його наступник Янош Другет був призначений 29 квітня 1636 року. Головний королівський суддя (*judex curiae regiae*) – один із головних державних сановників Угорського королівства, третя особа після короля та палатина. Серед членів родини Другетів у XVI ст. Янош Другет був третім, хто отримав цей титул (Балінт Другет I

(1608 – 1609), Дьєрдь Другет III (1618 – 1620) [Fallenbüchl, 1988, old. 72].

Янош Другет у всьому продовжував справу батька. Його дружина Анна Якушіч, сестра Егерського єпископа, багато допомагала йому в цьому. Він повернув до Гомони єзуїтів, яких переслідував Бетлен, а згодом, у 1640 році поселив в Унгварі (Ужгороді), де побудував для них великий монастир. Збереглося кілька листів, написаних у 1641 році. У цих листах, як головний королівський суддя Угорщини, він писав Яношу Баллінгу, капітану замку Мункач, де йшлося про ув'язнення владики Василя Тарасовича (мукачівського єпископа – автор) і вимагав його звільнення. На жаль, через розпошення архівів Другетів, залишилося мало інформації про значну кореспонденцію Яноша X як приватної особи, феїшпана чи головного королівського судді Угорщини. Деякі фрагменти збереглися в Державному архіві Закарпатської області (ДАЗО), проте особливе значення має переписка з колишнім віденським камергером, з яким разом служили, головним капітаном Задунайя – Адамом Баттяні [Koltai, 2002, old. 60]. У сімейному архіві в місті Нейметуйвар (нині в державному архіві Угорщини) зберігся 31 лист, написаний Яношом Другетом, написаний між 1633 і 1645 роками [Batthyany missilisek]. З «місцезнаходження» населених пунктів, де датувалися листи, можна зробити висновок про переміщення автора. Більшість листів було написано з однієї з сімейних резиденцій/маєтків (Ужгород, Гомонна, Терешеш, Сінне, Керестур), але протягом зазначеного періоду він також кілька разів побував у Відні, Нодьсомботі та Айзенштадті. Найбільш інтенсивне листування відбулося в 1641 році, коли Гомоннаї відправив 11 листів до Неметуйвара.

Ми намагаємось реконструювати досить хаотичні події того часу на основі «Багато-страждального угорського літопису» Яноша Соларді (1601 – 1666 рр.). Соларді наводить обмеження релігійної свободи в Угорщині, як офіційну причину військової кампанії 1644 року, розпочату трансільванським князем Дьєрдем I Ракоці. Крім переслідування, літописець згадує й особисті мотиви: «Стосовно себе та самого князівства... багатьма підлими та ганебними словами переважно від генерала з Кошио, графа Яноша Гомоннаї передусім на адресу Дьєрдя Маїталіра/Візника (посилаючись на колесо в гербі родини Ракоці), чий заохочувальні листи до турків 1636 року про збурення проти князя тепер віднайдені. Але що гірше за все: з'явився брудний пасквіль, в якому піддано непристойному терзанню не лише весь княжий дім, але й праведну і бозобоязну старшу княгиню [Жужанна Лорантфі], а для її благочестивого чоловіка стало великою турботою приховати це, щоб не дійшло до її вух, намагаючись усунути гіркоту і напасть від цього» [Illésy, 1891, old. 145–146]. Хоча Яношу Соларді вдалося дізнатися багато чого, про що звичайні люди і не здогадувалися, його висновки, здається, суперечать листуванню між членами родини Ракоці (Дьєрдя I Ракоці, Жужанни Лорантфі, Дьєрдя II

Ракоці, Жігмонда Ракоці) [Monumenta Hungariae Historica 1, 1875, old. 81; 84; 110; 162; 198; 218]. У цих листах не зустрічаємо нічого подібного, вони лише інформують один одного про перебіг військових операцій та про роль Яноша Другета в цьому. У той же час, як впливає із літопису Соларді, а також із листа Дьєрдя I Ракоці [3 серпня 1644 року Дьєрдь I Ракоці до Жужанни Лорантфі]: «Єсеньов здався позавчора. Дружина Гомоннаї з дочкою також здалася Жігмонду Ракоці, але вона змогла залишитися на місці; я і тепер поводився з ними милосердно, усе майно з Гомонни, Ліски та Терешеша ми їм віддали» [Monumenta Hungariae Historica 1, 1875, old. 221]. Ми бачимо, що на прохання графині князь неодноразово помилував її підданих, адже спочатку дозволив захисникам вільно відійти в Токаї, потім в Ужгороді та Єсеньові і залишив їхні маєтки. Про добросусідські стосунки свідчить також пізніший лист Анни Якушіч до Жужанни Лорантфі від 11 вересня 1649 року, що ставить під сумнів звинувачення Соларді та характеризує їх як інструмент політичної пропаганди [Illésy, 1891, old. 220–231; L., 1913, old. 56–57.]. Швидше за все, згадана військова кампанія змогла відбутися не лише через відомі особисті причини, адже Дьєрдь I Ракоці вже раніше домовився про цю кампанію зі шведами. «Негативна пропаганда» про Яноша Другета, можливо, стосувалася передусім минулих подій, коли його батько вторгся разом із польським козацтвом у 1619 році у Земплінський комітат. Тоді Габору Бетлену прийшлося скерувати свій похід у зовсім іншому напрямку. Виходячи з власних помилок у минулому, Дьєрдь I Ракоці постійно слідкував за кроками Другета та його вербуванням у Польщі.

На початку кампанії 1644 року з володінь Яноша Другета до рук Ракоці потрапили замок і маєток в Токаї, подаровані йому королем у 1641 році. Для збереження миру Анна Якушіч «склала грамоту вірності князеві разом із слугами», в той же час, за даними літописця, капітан замку Мункач – Янош Баллінг – отримав завдання стежити за подіями в Ужанському комітаті та вчасно повідомляти свого правителя про них. Згідно з повідомленням, «люд Унгвара не сильно покладалася на грамоти віри, а до прибуття війська графиня справді намагалася переслідувати прихильників князя, євангельську знать, багатьох схопила, їх урожай та вино прибрала до Унгвара та Єсеньова... Відчуваючи розвиток подій і не довіряючи Унгвару, графиня перебралася до Єсенева, з більшою надією на виживання там» [Szalárdi, 1980, old. 175]. Капітан замку Мункач мобілізував до свого війська «п'ять сотень кращих піхотинців для служіння в замку зі зброєю та надійними мушкетами...Окрім того, він наказав: усюди у володіннях та на окраїнах, де є чоловіки, здатні тримати зброю в руках, зібрати їх через шляхту, і які у зазначений час чисельністю три тисячі, якщо не більше, разом з фальконами (пушками), вирушили до Унгвара» [Szalárdi, 1980, old. 176]. У своїй роботі «Історія Ужгорода» Кароль Мейсарош пише: «Коли у 1644 році Ракоці рушив з військом на Кошио через Унгвар, тут зустрів

супротив з боку феїшпана Ужанського комітату Яноша Другета, тому піддав сильному обстрілу місто, обитель і школу єзуїтів пошкодив, монахів вигнав з країни, які разом зі своїм отцем Жігмондом Коттої знову знайшли притулок у Кракові» [Mészáros, 1861, old. 87.]. Зі слів Соларді більшість жителів міста – протестанти не чинили опір. Військо нападників «від старої будівлі перед замком [ймовірно будівля колишнього монастиря Паулінів] через частокіл, з його північного краю, перейшли вночі рів і капітан почав обстрілювати ворота фортеці та вікна будівель, перетворених в амбразури» [Mészáros, 1861, old. 72]. Пізніше, успішно заповнивши рів залишками частоколу, вони зайняли фортецю і заставили люд присягнути на вірність Дьєрдо І Ракоці.

Оскільки невеликий загін із Польщі, за дорученням головного королівського судді, грабував навколо Гомонни і напав на трансільванське військо, яке там розташовувалося, князь зважився на облогу головної фортеці Другетів – Єсенев. Під проводом Жігмонда Корніша та Жігмонда Ракоці військо почало обстріл стін замку з облогових гармат. Після того як оборонна система замку зазнала значних пошкоджень, графиня відправила посланців до проводу війська осади, та запропонувала здати Єсенев в обмін на вільний відступ. Доки не надійшла відповідь князя, облога фортеці була призупинена. Дьєрдь І Ракоці погодився на вільний відступ її захисників, «після чого Янош Баллінг зібрав із фортеці усі продовольчі запаси та боєприпаси й перевіз їх до замку Мункач, а за наказом князя всі bastiони замку та уцілілі будівлі були розворушені і залишені непридатними та спустошеними» [Szalárdi, 1980, old. 177]. Облога замку та його підірвання, який був основним прихистком родини Другетів, може бути причиною того, що більша частина сімейного архіву була знищена. В описанні походу 1644 року з різних джерел знаходимо багато посилай на облогу Унгвара та знищення фортець Барко та Єсенев, але не згадується фортеця Невицьке, яка була очевидно знищена у ті ж часи. У результаті походу 1644 року більшість маєтків Другетів перейшла під владу Дьєрдя І Ракоці.

Як і за яких обставин головний королівський суддя та його родина опинилися в Кленовнику (Варошдського комітату), родинному замку графів Драшковичів – завдання подальших досліджень, оскільки, через родинні зв'язки, місцем перебування Другетів за Дунаєм більш логічними були б маєтки родини Надощді (мати Яноша Другета була Каталіна Надощді) у комітатах Шопрон та Ваш), ніж Славонія-Хорватія. Життєвий шлях Гашпара III Драшковича при королівському дворі демонструє багато спільного з кар'єрою Яноша Другета (а також Адама Боттяні), тому можна припустити, що їхні стосунки почалися під час служби у Відні [Koltai, 2002, old. 70]. Кленовник був розбудований у 1616 – 1667 роках, налічував 90 кімнат і був одним із найбільших замків у країні, тому місця для біженців було, мабуть, достатньо. До замку часто навідувався сусідній землевласник Міклош Зріні, який залицявся до дочки

господаря замку Марії-Еузебії. Зі щоденника Петера Кеглевича: «4 червня 1645 року в Кленовнику відбулися заручини графа Міклоша Зріні з дочкою графа Гашпара Драшковича» [Széchy, 1896 – 1902]. Ймовірно члени родини Другетів також були присутні на святковій події. Тим часом, коли розпочалися переговори про мир з Трансільванським князівством, головний королівський суддя кілька разів навідувався у своїх справах у місто Грац, столицю провінції Штірія. У листі з Кленовника від 14 серпня він пише, що Міклош Зріні прибув після обіду з хорошою новою: «8000 воїнів турецького султана в Кандії були знешкоджені, а кілька його кораблів захоплені» [Széchy, Károly, 1896 – 1902]. Очевидно Зріні тривалий час перебував у дворі Драшковичів, адже тут отримав звістку про укладання миру з Дьєрдем І Ракоці. У зв'язку з цим 10 вересня у листі Яноша Другета до Адама Боттяні йдеться: «Мій пане, мир настав; не бути гіршому, але вони зробили це, не звертаючи увагу ні на гідність людей чи нащадків, ані на шкоду іншим. Що це включає і доки триватиме, знає лише Всевишній. Я взагалі не сподіваюся на щось хороше чи виживання, але відчуваю більшу небезпеку, що випливає з цього миру. Його світлість палатин також виправдовується, що це зроблено без його відомо» [Széchy, 1896 – 1902]. Лінцький мир, який готувався, мав вплив на Яноша Другета особисто, оскільки, отриманий ним у 1641 році у якості застави Токай, переходив у володіння Дьєрдя І Ракоці (разом з Тарцалом, Ечедом, Нодьбаньою та маєтком Реґец).

Спочатку весілля Зріні-Драшкович було заплановано на осінь 1645 року, це припущення підтверджується листом Яноша Другета від 3 жовтня 1645 року, в якому він просить Адама Боттяні надіслати йому свого молодого співака: «тому що тут є особи, що одружуються, і я пообіцяв їм» [Széchy, 1896 – 1902]. Весілля врешті відбулося 11 лютого 1646 року в Праунеку. У листопаді 1645 року головний королівський суддя, ймовірно, знову вирушив до Грацу, коли раптово помер на кордоні. 22 листопада 1645 року Анна Якушіч у листі до Адама Боттяні із замку Добра (Нойгауз) комітату Ваш вже підписалася, як вдова Яноша Другета Гомоннаї. Ця дата також наводиться в одному із записів зі щоденника Ласло Ревая: «22 листопада бідолашний Янош Гомоннаї, який повертався із заслання в Хорватії, помер по дорозі, його поховали в старій церкві міста Нодьсомбот поруч з його батьком», Антал Сірмої також пише: «У 1645 році про смерть графа Яноша Другета від чуми, чи від кулі, або він закінчив своє життя у вигнанні – невідомо» [Szirmai, 1804, old. 174–175]. Про смерть свого колишнього ворога 14 січня 1646 року Дьєрдь II Ракоці повідомив свого молодшого брата Жігмонда просто: «Гомоннаї помер внаслідок удару [інсульту – автор], наш господар Боттяні живий» [Monumenta Hungariae Historica 1, 1875, old. 359]. Про похорон колишнього головного королівського судді згадується у книжечці під назвою «Memorabilia de templo», «Metropolitano ad S. Nicolaum Episc. et Confess, в Libera ac Regia civitate Tyrnavia e veteribus

monumentis eruta complectens», де на сторінці 15 говориться: «*sepultus est cum matre in tumbis stanneis ad latus Evangelii Arae OO. SS. Filium reliquit Joannem de Ungh et Zemplin Comitem, et pariter Curiae Regiae Judicem, qui 1645, aetatis annorum 36 mortuus Tirnaviae uno cum parente tumulo conditus est*» (Граф Янош Другет, головний королівський суддя, спадковий феїшпан Унгвара та комітату Унг, феїшпан комітату Земплен, спочиває разом зі своїм батьком в склепі (інчгуптатус) у свинцевій труні) [Ludiková, 2002, old. 100]. «*Помер 22 листопада 1645 року на 36-му році життя*». Із запису в щоденнику графа Ласло Редєї від 12 квітня 1655 року: «*Descriptio Turnaviensis. 1655... У цьому храмі немає інших примітних речей, окрім вітварів та поховань. Тут спочивають такі: Дьєрдь Гомоннаї, Янош Гомоннаї...*» [Ludiková, 2002, old. 100].

Висновки. З іменем вельможі, який прожив 36 років, пов'язано багато історичних подій, у т. ч. заснування єзуїтської гімназії в Ужгороді, але біографічні відомості про нього до сьогодні були невідомі. На наш погляд, вдалося виконати основну мету – на підставі доступних джерел дати всебічний

аналіз кар'єрного зростання Яноша Другета, простежити його політичну і суспільну роль, а також ми намагались реабілітувати його добре ім'я, та поставити його на гідне місце серед інших «золотих гілок» родинного дерева Другетів. Це підтверджують його ровесники. У першому варіанті (який був опущений у виданні, опублікованому у Відні у 1651 році) епосу «Осада Сигета» його товариш по школі та службі Міклош Зріні серед інших (Адама Боттяні, Ференца Надошді, Ласла Чакі, Ласла Естергазі) так вшановує пам'ять родини Другетів [Széchy, 1896 – 1902]:

«Там на березі ніжна квітка,
Чия надія в його вихованні,
Дюрко Гомоннаї – в тобі дух Паллади,
розум і сміливість, яких іржа не бере.

Будь вірний обом батькам,
Хоча втратиш всі свої добра,
Бо в добру годину тобі відплатиться
Все втрачене з лихвою».

Список використаних джерел

1625. évi XLIV. törvénycikk. Homonnai gróf Drugeth Jánosnak, a néhai Széchy György részéről elfoglalt és ennek az özvegye és utódai kezén tartott Barkó és Terebes várak visszaadásáról, Zemplén mezővárossal együtt [Online]. Доступно: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=62500044.TV&searchUrl=/ezer-evtorvenyei%3Fpagenum%3D18>. (останній візит 27.11.2020).
- Batthyany missilisek, *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára*. [Online]. Доступно: <https://adatbazisokonline.hu/adatbazis/batthyany-missilisek>. (останній візит 27.11.2020)
- Borbély, Zoltán, 2015. *A Homonnai Drugethek Felső-Magyarországon a 17. század első évtizedeiben. PhD-értekezés*, Eger, 255 p. [Online]. Доступно: http://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/2/1/Borbely_Zoltan_disszertacio.PDF. (останній візит 27.11.2020).
- Csizi, István, 2014. *Észrevételek a magyar főnemesi címek XVI-XVII. századi történetéhez*, Fons (Forráskutatás és Történeti Segéd tudományok), 21. 38–41, 45–46 old.
- Fallenbüchl, Zoltán, 1988. *Magyarország föméltóságai*, Budapest: Maecenas Kiadó, 159 old.
- Gálocszy, Zoltán, 2000. *Ung vármegye főispánjai és tisztviselői a legrégebb kortól 1867-ig.*, Budapest-Beregszász: Hatodik Síp-Mandátum Kiadó, 95 old.
- Illésy, János Dr., 1891. *Nova Transylvania. Talio, Magyar Könyvszemle*, (16. évfolyam, 1–4. szám), 220–231 old.
- Koltai, András, 2002. *Egy magyar főrend pályafutása a császári udvarban. Batthyány Ádám* (Bécs, 1630–1659), Korall, december, 55–78 old.
- Koltai, András, 2001. *Komédia és diskurzus: Batthyány Ádám följegyzései a császári udvarról, 1635–1641, Levéltári Közlemények*, 72, 1-2, 77–94 pp.
- L., 1913. *Gúnyvers Lorántffy Zsuzsánnáról, Századok*, 56–57 old.
- Ludiková, Zuzana, 2002. *A nagyszombati székesegyház késő reneszánsz és barokk síremlékei. [Late Renaissance and Baroque Sepulchral Monuments in the Nagyszombat (Trnava) Cathedral]*, *Művészettörténeti Értesítő*, 51, 85–106 old.
- Mészáros, Károly, 1861. *Ungvár története, a legrégebb időktől maig*, Pest: Ráth Mór Könyvkereskedése, 114 old.
- Monumenta Hungariae Historica 1. Diplomataria. 24.: A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése.* (szerk. Szilágyi Sándor), 1875, Budapest, 1644 old.
- Nagy, Iván, 1858. *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. III. kötet (C–D), Pest: kiadja Ráth Mór, 420 old.
- Pálffy, Géza, 2004. *Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon. Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról, Századok*, 1544 old.
- Réz, László, 1899. *A Drugethek és Homonna reformációja*, Sátoraljúj hely: Zemplén Könyvnyomtató Intézet, 158 old.
- Rupp, Jakab, 1868. *Adalékok az egyházi kincsek történetéhez., Archeológiai Közlemények. A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására*, 7. kötet, 1. sz., 65–67 old.
- Szalárdi, János, 1980. *Síralmas magyar krónika*, Budapest: Magyar Heliokon Kiadó, 863 old.
- Széchy, Károly, 1896 – 1902. *Gróf Zrínyi Miklós (1620 – 1664). Magyar történelmi életrajzok*. I–V. Kötet, Budapest: Magyar Történelmi Társulat. [Online]. Доступно: <https://mek.oszk.hu/05800/05842/html/> (останній візит 27.11.2020).
- Szirmai, Antonius, 1804. *Notitia historica comitatus Zempleniensis*, Buda, 371 old.
- Zubánics, László, 2016. *Vitézi végek dicsérete. A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében*. Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 292 old.

SUMMARY

JANOS X DRUGETH: STATESMAN AND PHILANTHROPIST, 1611 – 1645

Laslov Zubanych

Candidate of History, Docent and Head of the Department History Hungary and European Integration, SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

The paper covers the hitherto unknown aspects of the life and political activity of the representative of the aristocracy of North-Eastern Hungary, prominent military and statesman – count Janos Drugeth, the founder of the Jesuit gymnasium in Uzhhorod. Without a thorough study of the history of the Drugeth family with Italian roots, Zemplén and Ung counties' history is also incomplete – yet historical science still lacks a comprehensive monograph that would present members of this family with scientific thoroughness. During the XIV – XVII centuries, the Homonnai Drugeth family determined the national and regional politics. Among its members, we find robber knights and counterfeiters as well as merciful church builders. Although they were removed from the royal court in the XV century, they managed to preserve and even increase their estates. After their estates remained on the border between the Kingdom of Hungary and the Principality of Transylvania after 1541 (when the Hungarian country was divided into three parts), the political role of the Drugeths became more important again. As royal politicians, with the support of the Habsburgs, the Drugeths repeatedly acted as claimants to the throne in the struggle for the title of the prince of Transylvania. That is partly the reason for the "negative" perception of the Drugeths in Hungarian history, which viewed the Principality of Transylvania (and its rulers – István Bocskai, Gábor Bethlen, and György I. Rákóczi) as champions of Hungarian independence and religious freedom. That is why the Hungarian lords' characters on the other side of the struggle, including the protagonist of the present paper – János Homonnai Drugeth, were usually portrayed in "dark colors." His career and upbringing connected him to the royal court (King Ferdinand II) and the Catholic Church (the Jesuits). He probably supported the Catholic renewal (counter-Reformation) out of personal attachment and conviction. The person from the Transylvanian chronicles, which entered the historical canon, was recorded as a prototype of the «sin of the papacy.» That is probably why only one engraving of him remained intact. However, he ran an exceptional career (he became the high ispán of two counties, became a state judge and chief captain of Upper Hungary), he received the title of count, which was subsequently inherited in his family. The settlement of the Jesuit gymnasium in Uzhhorod is connected to his name. Unfortunately, his most lasting work could only be completed after his death - on April 24, 1646, in the church of his family castle, the unity of the Greek Eastern followers of the area, and the Roman Catholic Church – i.e., the union in Uzhhorod - was proclaimed. One of the crucial tasks of the present paper is to compile the career of János Homonnai Drugeth, its most essential stages, his political and public role based on the available sources, and to attempt to rehabilitate his person.

Keywords: count, Uzh (Ung) county, high ispán, János Drugeth, North-Eastern Hungary, king Ferdinand I), prince György I Rákóczi, Transylvania, Ungvár, Yesenev.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Рис. 1. Особистий підпис та печатка головного королівського судді Яноша Другета (з зображенням родинного гербу Другетів), ДАЗО, ф. 4. Наджупан Ужанської жупи., оп. 17, спр. 33. Лист графа Яноша Другета про призначення чиновників, 1644 р., 1 арк.